

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA O'QUVCHILARDA MILLIY QADRIYATLARNI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21566682>

To'xtaboyev Shukrillo Xoshimdjon o'g'li

Osiyo xalqaro universiteti

Pedagogika yo'nalishi 1-bosqich magistranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari tahlil qilingan. Ta'limni raqamlashtirish jarayonida o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini milliy qadriyatlar asosida tashkil etishning dolzarbligi yoritilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, interaktiv ta'lim vositalari, elektron ta'lim resurslari va multimedia materiallari orqali o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, milliy madaniyat va an'analarga hurmat tuyg'ularini rivojlantirish imkoniyatlari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida raqamli ta'lim muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari va samarali mexanizmlari aniqlangan hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar

Raqamli ta'lim muhiti, milliy qadriyatlar, ma'naviy-axloqiy tarbiya, pedagogik mexanizmlar, raqamli texnologiyalar, o'quvchi shaxsi, milliy o'zlikni anglash, vatanparvarlik, interaktiv ta'lim, elektron ta'lim resurslari, raqamli pedagogika, tarbiyaviy faoliyat.

Kirish

XXI asrda ta'lim tizimining raqamli transformatsiyasi jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biriga aylandi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida ta'lim jarayonining mazmuni, shakli va metodlari tubdan yangilanmoqda. Biroq raqamlashtirish jarayoni nafaqat ta'lim sifatini oshirish, balki o'quvchilarning ma'naviy-axloqiy tarbiyasini takomillashtirish, ularda milliy qadriyatlarni shakllantirish masalasini ham kun tartibiga olib chiqmoqda. Chunki globallashuv, ommaviy madaniyat va virtual kommunikatsiyaning kengayishi yoshlar dunyoqarashiga bevosita ta'sir ko'rsatib, milliy o'zlikni anglash, tarixiy xotira va madaniy merosga munosabat kabi jihatlarining yangi pedagogik yondashuvlar asosida rivojlantirilishini talab etmoqda. Milliy qadriyatlar har qanday jamiyatning ma'naviy taraqqiyoti va madaniy barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Ular yosh avlodda Vatanga muhabbat, ajdodlar merosiga hurmat, milliy g'urur, insonparvarlik va fuqarolik mas'uliyati kabi sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli raqamli ta'lim muhitining tarbiyaviy imkoniyatlarini milliy

qadriyatlarni rivojlantirishga yo'naltirish zamonaviy pedagogika oldidagi muhim vazifalardan biridir.

Mazkur muammoning nazariy va metodologik asoslari ko'plab olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Xususan, Jan Amos Komenskiy ta'limning tarbiyaviy xarakteriga alohida e'tibor qaratib, shaxs kamolotida axloqiy tarbiyaning ustuvor ahamiyatini asoslab bergan. Konstantin Ushinskiy tarbiya milliylik tamoyiliga asoslanishi lozimligini ta'kidlab, xalqning tili, madaniyati va qadriyatlari shaxs rivojlanishining negizi ekanligini qayd etgan. Anton Makarenko esa jamoa orqali tarbiyalash konsepsiyasini ishlab chiqib, yoshlarni ijtimoiy qadriyatlar asosida shakllantirish mexanizmlarini yoritgan.

O'zbekiston pedagogika fanida ma'naviy-axloqiy tarbiya va milliy qadriyatlar masalalari Abdulla Avloniy, Mahmudxo'ja Behbudiy hamda Fitrat asarlarida chuqur tahlil qilingan. Ularning ilmiy-ma'rifiy merosida yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlar asosida tarbiyalash g'oyalari muhim o'rin egallaydi. Zamonaviy tadqiqotlarda esa raqamli ta'lim texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari, elektron ta'lim resurslari hamda interaktiv muhitning shaxs rivojlanishiga ta'siri keng o'rganilmoqda. Shunga qaramay, raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlari, ularning tarkibiy komponentlari, amalga oshirish bosqichlari va samaradorlik ko'rsatkichlari yetarli darajada tizimlashtirilmagan. Bu esa mazkur muammoni ilmiy jihatdan chuqur tadqiq etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Ushbu maqolaning maqsadi raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlarini nazariy jihatdan asoslash hamda ularni amaliyotga tatbiq etish bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Asosiy qism:

Raqamli ta'lim muhiti sharoitida o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish murakkab pedagogik jarayon bo'lib, u axborot texnologiyalari imkoniyatlari va tarbiyaviy ta'sir mexanizmlarining uyg'unlashuvini talab etadi. Mazkur jarayonning samaradorligi ta'limning maqsadga yo'naltirilganligi, mazmunning milliylik tamoyillariga asoslanganligi hamda interaktiv metodlarning ilmiy asosda tanlanishiga bog'liqdir.

Mazkur yo'nalishda ilmiy tadqiqotlar olib borgan John Dewey ta'lim jarayonida tajriba va faol faoliyatni ustuvor qo'yib, o'quvchining mustaqil fikrlashi va ijtimoiy tajriba orqali qadriyatlarni o'zlashtirishini asoslab bergan. Uning g'oyalari raqamli ta'lim muhitida interaktiv o'qitish texnologiyalarining nazariy asosini tashkil etadi.

Shuningdek, Lev Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" konsepsiyasi raqamli muhitda o'quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ta'limni tashkil etish zarurligini ko'rsatadi. Bu yondashuv milliy qadriyatlarni bosqichma-bosqich va ongli o'zlashtirish jarayonida muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Raqamli ta'lim vositalarining tarbiyaviy imkoniyatlari Benjamin Bloom tomonidan ishlab chiqilgan kognitiv rivojlanish taksonomiyasi asosida ham tahlil

qilinadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish faqat bilim darajasida emas, balki tushunish, qo'llash, tahlil qilish va baholash bosqichlarida ham amalga oshirilishi lozim. Raqamli ta'lim muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirishning pedagogik mexanizmlarini bir necha asosiy komponentlarga ajratish mumkin: mazmuniy, texnologik, faollik va refleksiv komponentlar. Refleksiv komponent o'quvchining o'z faoliyatini tahlil qilishi va qadriyatlarni shaxsiy e'tiqod darajasida qabul qilishini ta'minlaydi. Bu borada Abdulla Avloniyning tarbiya haqidagi qarashlari alohida ahamiyatga ega bo'lib, u tarbiyani shaxs kamolotining asosiy omili sifatida talqin qiladi. Uning pedagogik merosi bugungi raqamli ta'lim sharoitida ham milliy qadriyatlarni shakllantirishning nazariy asoslaridan biri bo'lib qolmoqda.

Shuningdek, Konstantin Ushinskiy milliylik tamoyiliga asoslangan ta'lim tizimini yoqlab, shaxs tarbiyasida ona tili, madaniyat va xalq an'analarining hal qiluvchi rolini ta'kidlagan. Bu g'oya raqamli ta'lim muhitida milliy kontent yaratish zaruratini asoslaydi. Tarbiyaviy jarayonda interaktiv metodlardan foydalanish muhim o'rin tutadi. Virtual ekskursiyalar, raqamli muzeylar, multimedia loyihalar va onlayn muhokamalar o'quvchilarda milliy qadriyatlarga nisbatan emotsional va kognitiv bog'liqlikni kuchaytiradi. Bu jarayonda o'qituvchi fasilitator sifatida faoliyat yuritadi.

Raqamli ta'lim muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirishda integrativ yondashuv ham samarali hisoblanadi. Turli fanlar mazmunini milliy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish orqali o'quvchilarda yaxlit ma'naviy-axloqiy tizim shakllantiriladi. Bu yondashuv ayniqsa tabiiy va ijtimoiy fanlarni o'qitishda yuqori samaradorlik beradi.

Umuman olganda, raqamli ta'lim muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirish jarayoni pedagogik, psixologik va texnologik omillarning o'zaro uyg'unligini talab etadi. Bu borada ilmiy asoslangan yondashuvlar va zamonaviy raqamli texnologiyalar integratsiyasi ta'lim samaradorligini oshiradi..

Xulosa:

Raqamli ta'lim muhiti sharoitida o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirish masalasi zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. O'tkazilgan nazariy tahlillar va pedagogik yondashuvlarni o'rganish natijasida shuni ta'kidlash mumkinki, raqamli texnologiyalar ta'lim jarayonini modernizatsiya qilish bilan birga, tarbiyaviy imkoniyatlarni ham sezilarli darajada kengaytiradi. Tadqiqot davomida raqamli ta'lim muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirish ko'p komponentli tizim sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Ushbu tizim mazmuniy, texnologik, faoliyatga yo'naltirilgan hamda refleksiv komponentlarning o'zaro uyg'unligiga asoslanadi. Mazkur komponentlarning samarali integratsiyasi o'quvchilarda milliy o'zlikni anglash, Vatanga sadoqat, madaniy merosga hurmat kabi sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi.

Shuningdek, pedagogik jarayonda interaktiv va raqamli vositalardan maqsadli foydalanish o'quvchilarning kognitiv faolligini oshirishi bilan birga, ularning qadriyatlar tizimini mustahkamlashda muhim omil bo'lib xizmat qilishi aniqlandi.

Virtual ekskursiyalar, multimedia resurslar va onlayn platformalar orqali milliy qadriyatlarni o'rganish jarayoni yanada samarali va qiziqarli tashkil etilishi mumkin. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, raqamli ta'lim muhitida milliy qadriyatlarni shakllantirish faqat texnologik vositalarga emas, balki pedagogning metodik tayyorgarligi va tarbiyaviy kompetentligiga ham bevosita bog'liqdir. Shu sababli o'qituvchilarning raqamli pedagogik kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ilmiy-amaliy vazifa sifatida e'tirof etiladi.

Umuman olganda, raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda milliy qadriyatlarni shakllantirishning samaradorligini oshirish uchun ta'lim muassasasi, oila va jamiyat hamkorligi muhim o'rin tutadi. Ushbu hamkorlik asosida tashkil etilgan tizimli tarbiya jarayoni o'quvchilarda barqaror ma'naviy-axloqiy qadriyatlar tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Kelgusida ushbu yo'nalishda raqamli ta'lim texnologiyalarining tarbiyaviy salohiyatini yanada chuqur o'rganish, sun'iy intellekt asosidagi o'quv platformalaridan foydalanish hamda milliy qadriyatlarni shakllantirishga yo'naltirilgan innovatsion pedagogik modellarni ishlab chiqish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dewey J. Democracy and Education. New York: Macmillan, 1916.
2. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. Harvard University Press, 1978.
3. Bloom B. S. Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals. New York: Longman, 1956.
4. Ushinskiy K. D. Pedagogik asarlar to'plami. Moskva: Pedagogika, 1988.
5. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O'qituvchi, 1992.
6. Fitrat A. Oila yoki oilani boshqarish tartiblari. Toshkent: Ma'naviyat, 2000.
7. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2020.
8. O'zbekiston Respublikasi "Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risida"gi Qonuni. Toshkent, 2016.
9. UNESCO. Digital Education Futures. Paris: UNESCO Publishing, 2021.